

SUN'YI INTELLEKT TARJIMONLARNI ALMASHTIRA OLADIMI?

Berdimurodova Mahbuba Baxtiyor qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Xalqaro jurnalistika fakulteti

baxtiyorovna0507@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada sun'iy intellektning tarjima sohasiga ta'siri, mashina tarjimasi texnologiyalarining rivojlanishi hamda professional tarjimonlar faoliyatidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Google Translate, DeepL va ChatGPT kabi sun'iy intellekt asosidagi tizimlarning imkoniyatlari va kamchiliklari qiyosiy ravishda o'rganilgan. Tadqiqot davomida statistik ma'lumotlar, xalqaro hisobotlar va olimlarning ilmiy qarashlari asosida AI texnologiyalari oddiy va texnik matnlarni tez hamda samarali tarjima qila olishi, biroq badiiy va madaniy jihatdan murakkab matnlarda inson tarjimonining ahamiyati yuqori ekanligi aniqlangan. Natijada sun'iy intellekt tarjimonlarni to'liq almashtirmasligi, aksincha ular faoliyatining muhim yordamchi vositasiga aylanishi haqida ilmiy xulosa chiqarilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, mashina tarjimasi, ChatGPT, Google Translate, DeepL, tarjimashunoslik, lingvistika.

Annotation

This article examines the impact of artificial intelligence on translation studies, the development of machine translation technologies, and the role of professional translators. The capabilities and limitations of AI-based systems such as Google Translate, DeepL, and ChatGPT are comparatively analyzed. Based on statistical data, international reports, and scholarly opinions, the study reveals that AI technologies can quickly and efficiently translate simple and technical texts, while human translators remain essential for literary and culturally complex materials. The research concludes that artificial intelligence is unlikely to completely replace translators; instead, it will become an important supportive tool in translation activities.

Keywords: artificial intelligence, machine translation, ChatGPT, Google Translate, DeepL, translation studies, linguistics.

Аннотация

В данной статье рассматривается влияние искусственного интеллекта на сферу перевода, развитие технологий машинного перевода и роль профессиональных переводчиков. Проведен сравнительный анализ возможностей и ограничений таких систем, как Google Translate, DeepL и ChatGPT. На основе статистических данных, международных отчетов и научных

взглядов ученых установлено, что технологии ИИ способны быстро и эффективно переводить простые и технические тексты, однако в художественных и культурно сложных материалах роль человека-переводчика остается незаменимой. В результате исследования сделан вывод о том, что искусственный интеллект не сможет полностью заменить переводчиков, а станет важным вспомогательным инструментом в их деятельности.

Ключевые слова: искусственный интеллект, машинный перевод, ChatGPT, Google Translate, DeepL, переводоведение, лингвистика.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida axborot almashinuvi jarayoni mislsiz darajada tezlashmoqda. Turli mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy, siyosiy, ilmiy va madaniy aloqalarning kengayishi ko'p tilli kommunikatsiyaga bo'lgan ehtiyojni oshirdi. Natijada tarjima sohasi zamonaviy jamiyatning eng muhim tarkibiy qismlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi tarjima jarayonida katta o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda.

So'nggi yillarda Google Translate, DeepL, Microsoft Translator va ChatGPT kabi tizimlar millionlab foydalanuvchilar tomonidan qo'llanilmoqda. Ushbu platformalar katta hajmdagi matnlarni qisqa vaqt ichida bir necha tillarga tarjima qilish imkoniyatini yaratdi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, Google Translate tizimi har kuni milliardlab tarjima operatsiyalarini amalga oshiradi. Bu esa mashina tarjimasi texnologiyalarining kundalik hayotga chuqur kirib borganini ko'rsatadi. Tarjima nazariyasida til faqat grammatik birliklar yig'indisi emas, balki madaniyat, mentalitet va kommunikativ ma'no tashuvchisi sifatida qaraladi. Shu sababli sun'iy intellektning tarjima sifatiga ta'siri ilmiy muhokamalarga sabab bo'lmoqda.

Ayniqsa, badiiy matnlar, metaforalar, frazeologik birliklar hamda emotsional mazmunga ega ifodalarni tarjima qilishda AI tizimlari qanchalik samarali ekanligi dolzarb masalaga aylangan.

Amerikalik tilshunos Noam Chomsky sun'iy intellekt tilning strukturaviy tomonlarini o'rganishi mumkinligini, biroq inson tafakkurining ijodiy va semantik jihatlarini to'liq anglay olmasligini ta'kidlaydi. Tarjimashunos olim David Bellos esa tarjima jarayonida madaniy moslashtirish va emotsional ma'no muhim o'rin tutishini qayd etadi.

2024-yilgi xalqaro hisobotlarga ko'ra, global mashina tarjimasi bozori jadal rivojlanmoqda. AI asosidagi tizimlarning keng qo'llanilishi tarjimon kasbining kelajagi haqidagi bahslarni yanada kuchaytirdi. Ayrim mutaxassislar sun'iy intellekt kelajakda ko'plab tarjimonlarni almashtirishini ta'kidlasa, boshqalar inson omili har doim muhim bo'lib qolishini ilgari suradi.

Mazkur maqolaning maqsadi — sun'iy intellektning tarjima sohasidagi imkoniyatlari va cheklovlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning professional tarjimonlar faoliyatiga ta'sirini baholash hamda kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini aniqlashdan iborat.

Metodologiya

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. Qiyosiy tahlil metodi AI yordamida tarjima qilingan matnlar professional tarjimonlar tarjimalari bilan solishtirildi. Ayniqsa, texnik va badiiy matnlardagi farqlar tahlil qilindi.

2. Statistik tahlil metodi Xalqaro tashkilotlar va texnologik kompaniyalar tomonidan e'lon qilingan statistik ma'lumotlar o'rganilib, mashina tarjimasi bozori rivojlanish sur'atlari tahlil qilindi.

3. Kontent tahlil metodi

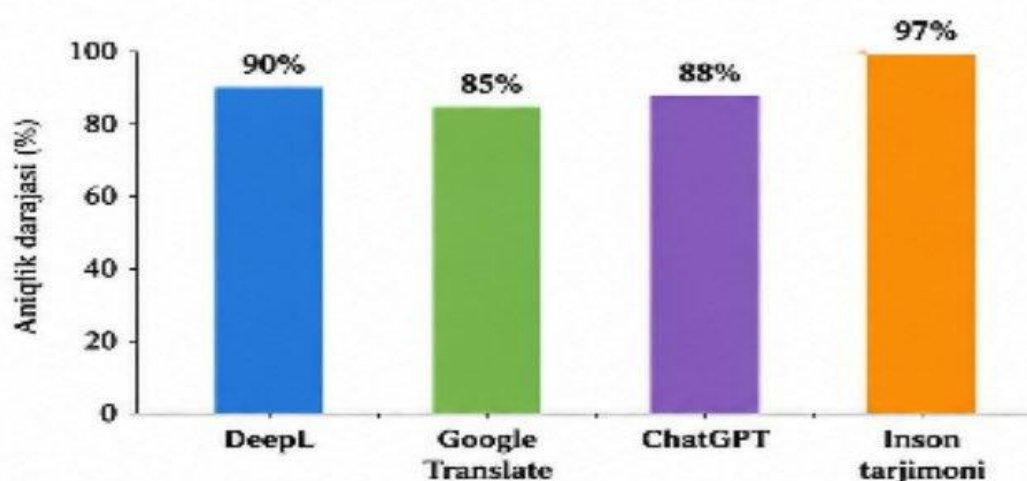
Google Translate, DeepL va ChatGPT tizimlari orqali tarjima qilingan matnlarning lingvistik sifati va kontekstni yetkazish darajasi baholandi.

4. Ilmiy manbalarni tahlil qilish metodi Tarjimashunoslik, lingvistika va sun'iy intellekt bo'yicha ilmiy maqolalar, monografiyalar hamda xalqaro hisobotlar o'rganildi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari sun'iy intellekt asosidagi tarjima tizimlari tarjima jarayonini sezilarli darajada tezlashtirayotganini ko'rsatdi. Ayniqsa, texnik hujjatlar, oddiy matnlar va kundalik muloqot tarjimalarida AI yuqori samaradorlik namoyish qilmoqda.

1. AI tarjima tizimlari aniqlik darajasi

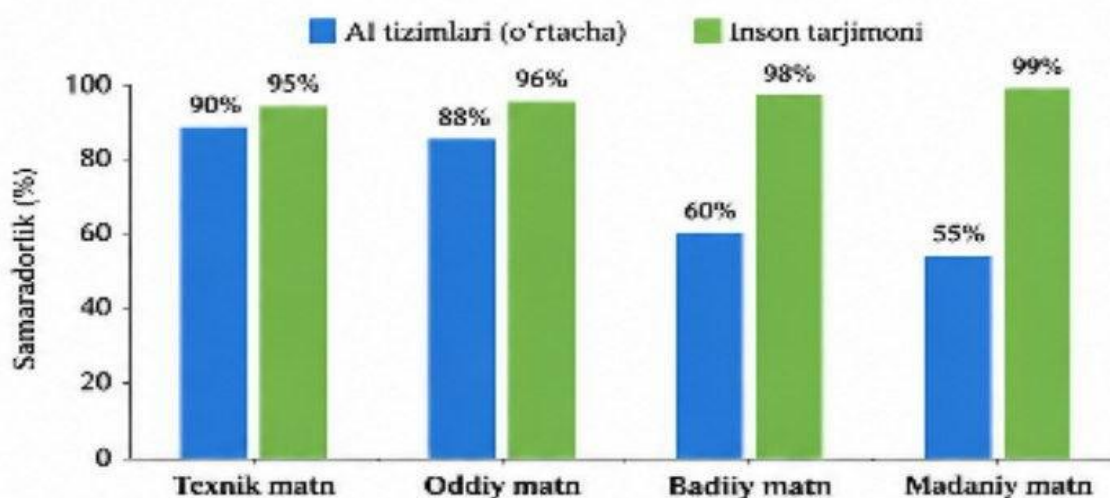

Izoh: Diagramma AI tizimlari va inson tarjimonining umumiy aniqlik darajasini foiz ko'rinishida taqqoslaydi.

Tahlillarga ko'ra, DeepL va Google Translate tizimlari qisqa va standart gaplarni

tarjima qilishda 85–90 foiz aniqlik ko‘rsatgan. Bu esa oddiy kommunikatsiya uchun yetarli natija hisoblanadi. Shu bilan birga, DeepL tizimi Yevropa tillari o‘rtasidagi tarjimalarda yuqori sifat ko‘rsatgani sababli ko‘plab tadqiqotchilar tomonidan eng samarali AI tarjima platformalaridan biri sifatida e‘tirof etilgan. Biroq tadqiqot davomida murakkab badiiy matnlar tarjimasida sun‘iy intellektning kamchiliklari aniqlandi. Frazologik birliklar, metaforalar, kinoya va milliy madaniyatga oid tushunchalar tarjimasida AI tizimlari ko‘pincha literal tarjimaga murojaat qiladi. Natijada matnning asl mazmuni va emotsional ta‘siri yo‘qolishi mumkin.

2. Turli matn turlarida tarjima samaradorligi

Izoh: Gistogramma turli matn turlarida AI tizimlari va inson tarjimoning samaradorlik darajasini taqqoslaydi.

MIT tadqiqotchilari sun‘iy intellekt katta hajmdagi ma‘lumotlarni qayta ishlashda samarali bo‘lsa-da, inson tafakkuriga xos intuitiv tushunish va madaniy moslashtirish imkoniyatlariga ega emasligini ta‘kidlaydi.

Shuningdek, OpenAI tomonidan ishlab chiqilgan ChatGPT tizimi avvalgi tarjima dasturlariga nisbatan kontekstni yaxshiroq tushunishi bilan ajralib turadi. Ammo ayrim holatlarda noto‘g‘ri yoki mavjud bo‘lmagan ma‘lumotlarni yaratishi mumkinligi sababli rasmiy va yuridik hujjatlar tarjimasida inson nazorati zarur hisoblanadi.

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, avtomatlashtirish oddiy tarjima xizmatlariga bo‘lgan ehtiyojni kamaytirayotgan bo‘lsa-da, badiiy tarjima, diplomatik tarjima va sinxron tarjima kabi murakkab yo‘nalishlarda inson tarjimonlarining o‘rni saqlanib qolmoqda. Zamonaviy tarjimonlar endilikda AI vositalaridan yordamchi texnologiya sifatida foydalanib, matnlarni tahrirlash va moslashtirish vazifalarini bajaradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt tarjima sohasining rivojlanishida muhim omilga aylandi. AI texnologiyalari tarjima jarayonini tezlashtirib, xarajatlarni kamaytirish va ko'p tilli kommunikatsiyani yengillashtirish imkonini bermoqda. Ayniqsa, texnik va standart matnlarni tarjima qilishda mashina tarjimasi yuqori samaradorlik ko'rsatmoqda.

Biroq tarjima faqat grammatik moslik emas, balki madaniyat, emotsiya va kontekstni to'g'ri yetkazishni ham talab qiladi. Inson tafakkuri, ijodkorligi va madaniy bilimlari hozircha sun'iy intellekt tomonidan to'liq takrorlana olmaydi. Shu sababli professional tarjimonlarning o'рни yaqin kelajakda saqlanib qoladi. Kelajakda eng samarali model inson va sun'iy intellekt hamkorligi asosida shakllanishi kutilmoqda. Tarjimonlar AI vositalaridan foydalanish orqali ish unumdorligini oshiradi, sun'iy intellekt esa yordamchi vosita sifatida xizmat qiladi. Demak, sun'iy intellekt tarjimonlarni to'liq almashtirmaydi, balki ularning ish faoliyatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Noam Chomsky. Language and Mind. Cambridge University Press, 2006.
2. David Bellos. Is That a Fish in Your Ear? Translation and the Meaning of Everything. London, 2011.
3. Hutchins, W. J. Machine Translation: Past, Present, Future. Routledge, 2018.
4. Jurafsky, D., Martin, J. Speech and Language Processing. Stanford University, 2023.
5. OpenAI Research Papers on GPT Models, 2024.
6. Google AI Translation Documentation, 2024.
7. DeepL Language AI Report, 2024.
8. European Commission. Artificial Intelligence and Translation Technologies Report, 2024.
9. CSA Research. Global Language Preferences Report, 2023.
10. Statista Research Department. Machine Translation Market Analysis, 2024.